

***Serratula lycopifolia*
(Vill.) A. Kern.
Sierpik różnolistny**

Syn.: *Klasea lycopifolia* (Vill.) Á. Löve D. & Löve,
S. nitida (Waldst. Kit.) Besser

Spermatophyta, *Magnoliophytina* [= *Angiospermae*],
Magnoliopsida [= *Dicotyledoneae*], *Asteraceae*
[= *Compositae*] – astrowate [złożone]

Opis gatunku

Roślina o łodydze nierozgałęzionej, 40–110 cm wysokości, w górnej części bezlistnej, w nasadzie otulonej resztkami zeschniętych ogonków liściowych. Liście pokryte z rzadka szorstkimi włoskami, odziomkowe, o brzegu grubo ząbkowanym, z długimi ogonkami. Liście łodygowe dolne lirowato-pierzasto-klapowane lub pierzastodzielne, o długich ogonkach; ku szczytowi łodygi liście coraz słabiej podzielone aż do niepodzielonych, siedzące. Łodyga zakończona jednym dużym koszyczkiem. Okrywa koszyczka kulistawa lub kulistawojajowata, 20–30 mm długości i do 20 mm szerokości, o łuskach zielonawych, brzegiem brunatnych. Kwiaty różowopurpurowe, rurkowate, z koroną o długości 22 mm. Żeberkowane, lekko spłaszczone owocki – niełupki, opatrzone puchem kielichowym o włoskach nierównej długości, barwy słomkowej.

Możliwość pomyłki przy identyfikacji gatunku

Pomyłki z innymi gatunkami z rodzaju *Serratula* są wykluczone. Gatunki różnią się siedliskami. Znacznie częściej spotykany sierpik barwierski *S. tinctoria* o wielokoszyczkowym, złożonym kwiatostanie (1), występuje w widnych lasach i wilgotnych zarostach, na całym obszarze, poza wyższymi partiami gór.

Biologia gatunku

Forma życiowa
Bylina, hemikryptofit.

Rozmnażanie generatywne

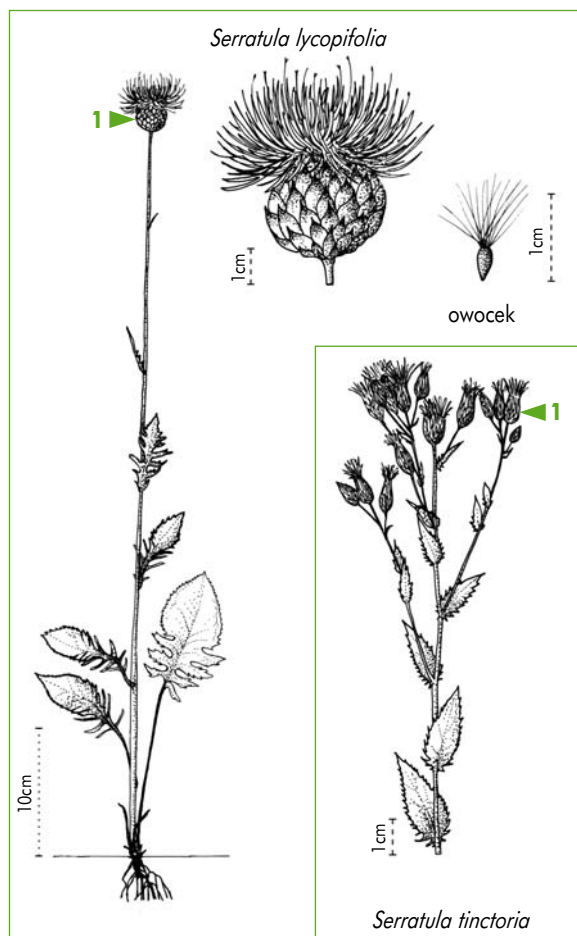
Kwitnie w czerwcu i lipcu. Wszystkie kwiaty w koszyczku obupciowe. Rozmnaża się przez owocki rozsiewane przez wiatr (anemochoria), wyposażone w aparat lotny w postaci puchu kielichowego, do 10 mm długości.

Rozmnażanie wegetatywne

Brak danych.

Aspekty populacyjne

Populacja sierpika różnolistnego na jedynym w Polsce stanowisku, w Skorocicach, jest bardzo mała; ulega pewnym

wahaniom z roku na rok. Obejmuje zazwyczaj kilkadziesiąt osobników kwitnących i podobną liczbę osobników młodocianych, których obecność świadczy o dobrym odnawianiu się gatunku (Mirek 2001).

Charakterystyka ekologiczna

Autekologia

Gatunek światłolubny. Rośnie na zboczu o ekspozycji północno-zachodniej i nachyleniu 10°–20°. Glebę stanowi tam dość głęboka rędzina wykształcona z gipsu. Ekologiczne liczby wskaźnikowe światła, temperatury, odczynu gleby i trofizmu wg Zarzyckiego i in. (2002) wynoszą odpowiednio: L = 5, T = 5, R = 5, Tr = 3.

Zbiorowiska roślinne, z którymi gatunek jest związany

W Skorocicach sierpik rośnie w płacie kwietnego stepu reprezentującego zespół *Thalictro-Salvietum pratensis* (związek *Cirsio-Brachypodium*, klasa *Festuco-Brometea*).

Siedliska

(wg Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej)

6210-3 – kwietne murawy kserotermiczne – ekstrazonalne zbiorowiska ciepłolubnych muraw na podłożu zasobnym w wapń, nawiązujące do zbiorowisk stepowych.

Rozmieszczenie geograficzne

Występowanie na świecie

Endemit europejski. Gatunek pontyjsko-pannoński, związany z murawami stepowymi, luźnymi zaroślami i lasostepem. W Europie, poza Polską, znany jest z Czech, Słowacji (ze stanowisk w Słowacji do dziś przetrwało tylko 1, Holub, Grulich 1999), Austrii, byłej Jugosławii, Rumunii, Węgier, Ukrainy i południowej Rosji; ponadto na oderwanych stanowiskach w południowo-wschodniej Francji i we Włoszech w Arbuzo (Pawłowski, Jasiewicz 1971, Tutin i in. 1976).

Występowanie w Polsce

W Polsce występuje tylko na jednym stanowisku w rezerwacie „Skorocice” koło Buska, na Wyżynie Małopolskiej.

Status gatunku

Prawo międzynarodowe:

Konwencja Berneńska (1979) – nie uwzględniono;
Dyrektywa Siedliskowa (1992) – gatunek proponowany przez Polskę jako uzupełnienie do Załącznika II DS, uzyskał akceptację ekspertów Unii Europejskiej (Makomaska-Juchiewicz i in. 2001); włączony na mocy Traktatu Akcesyjnego podpisanego w Atenach w 2003 r.

Prawo krajowe:

Ochrona gatunkowa – ścisła, od 2004 r.

Kategorie IUCN:

„Czerwona lista IUCN” (1996) – R;
„Czerwona księga [...] Czech i Słowacji” (Čeřovský i in. 1999) – CR;
„Polska czerwona księga roślin” (Kaźmierczakowa, Zarzycki 2001) – CR.

Występowanie gatunku na obszarach chronionych prawem

Jedyna w Polsce populacja sierpika różnolistnego występuje wyłącznie w obrębie rezerwatu ścisłego „Skorocice”, utworzonego dla ochrony roślinności kserotermicznej.

Stan i dynamika populacji, potencjalne zagrożenia

Stan i dynamika populacji

Por. punkt „Aspekty populacyjne”.

Potencjalne zagrożenia

Ze względu na położenie stanowiska w brzeżnych partiach rezerwatu, kontaktujących się bezpośrednio z otaczającymi polami uprawnymi, gatunek narażony jest na negatywny wpływ chemizacji (nawozy sztuczne, środki ochrony roślin). Zagrożenie dla tego światłolubnego gatunku stanowią też naturalne procesy sukcesyjne zachodzące w obrębie płatu.

Ochrona gatunku i jego siedlisk

Propozycje dotyczące gatunku

Powinna być kontynuowana obserwacja populacji *in situ*; wskazana także ochrona gatunku *ex situ* – rozmnożenie z wysiewu i utrzymywanie populacji złożonej z kilkudziesięciu osobników, przynajmniej w jednym ogrodzie botanicznym. Owocniki powinny być przechowywane w banku nasion.

Propozycje dotyczące siedlisk

Niezbędna jest ochrona czynna, polegająca na usuwaniu pojawiających się drzew i krzewów oraz okresowym koszeniu.

Ewentualny wpływ działań ochronnych na inne gatunki

Proponowane zabiegi ochronne, przeprowadzone właściwie i w odpowiednim terminie, będą sprzyjały rozwojowi murawy typu kwietnego stepu.

Przykłady obszarów objętych działaniami ochronnymi

W rezerwacie „Skorocice” prowadzone są działania ochronne.

Kierunki i zakres badań naukowych

Planując uprawę gatunku w ogrodach botanicznych, należałoby podjąć bardziej szczegółowe badania nad efektywnością kiełkowania i wymaganiami siedliskowymi gatunku.

Monitoring

Populacja jest systematycznie kontrolowana w ramach ogólnopolskiego monitoringu przyrodniczego. Monitoring powinien być kontynuowany w następnych latach. Kontrola liczebności i stanu populacji oraz procesu sukcesji powinna być prowadzona w odstępach 1 roku.

Bibliografia

ČEŘOVSKÝ J., FERÁKOVÁ V., HOLUB J., MAGLOCKÝ S., PROCHÁZKA F. (red.) 1999. Červená kniha ohrožených

a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR. 5. Vyššie rastliny. Priroda a. s., Bratislava.

HOLUB J., GRULICH V. 1999. *Klasea lycapifolia* (Vill.) Á. Löve et D. Löve. W: Čeřovský J, Feráková V., Holub J., Maglocký S., Procházka F (red.) Červená kniha ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov SR a ČR. 5. Vyššie rastliny. Priroda a. s., Bratislava, s. 204.

KAŹMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K. (red.) 2001. Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Polish red data book of plants. Pteridophytes and flowering plants. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN i Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.

MAKOMASKA-JUCHIEWICZ M., PERZANOWSKA J., ZAJĄC K. 2001. Dyrektywa Siedliskowa – występujące w Polsce gatunki ważne dla Wspólnoty Europejskiej. Chrońmy Przyr. Ojcz. 57.2: 5–60.

MEDWECKA-KORNAŚ A. 1959. Roślinność rezerwatu stepowego „Skorocice” koło Buska. Vegetation de la reserve stepique

„Skorocice” (District Kielce, Pologne meridionale). Ochr. Przyr. 26: 172–260.

MIREK Z. 2001. *Serratula lycapifolia* (Vill.) A. Kern. Sierpik różnolistny. W: Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.). Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Polish red data book of plants. Pteridophytes and flowering plants. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN i Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków, s. 388–389.

*TUTIN T. G., HEYWOOD V. H., BURGESS N. A., MOORE D. M., VALENTINE D. H., WALTERS S. M., WEBB D. A. (red.) 1976. Flora Europaea. Vol. 4. Cambridge University Press, Cambridge.

ZARZYCKI K., TRZCIŃSKA-TACIK H., RÓŹAŃSKI W., SZELĄG Z., WOŁEK J., KORZENIAK U. 2002. Ecological indicator values of vascular plants of Poland. Ekologiczne liczby wskaźnikowe roślin naczyniowych Polski. Biodiversity of Poland 2. Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków.

Zbigniew Mirek